

УДК 623.094:[356.13+356.15](477):«2014»

Стасюк Ю. М.,

ад'юнкту науково-дослідного центру
воєнної історії, Національний університет
оборони України ім. Івана Черняхівського
(Україна, Київ), yura.stasyuk.1975@i.ua**ОЗБРОЄННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ
НА СХОДІ УКРАЇНИ У 2014 РОЦІ**

Автор у статті відобразив стан озброєння добровольчих батальйонів. На основі авторської інтерпретації для зручності огляду проблеми добровольчі батальйони умовно поділено на дві групи. Розглянуто джерела, які сприяли поповненню озброєння та босприпасів добровольчих батальйонів для кожної групи.

Встановлено, що під час першого періоду збройного конфлікту переважна більшість добровольчих батальйонів мали стрілецьке озброєння і лише в деяких з них стали з'являтися зразки важкого озброєння. Основним джерелом його були склади та арсенали відомства. Іншими джерелами поповнення зброї та босприпасів були: місця боїв; спеціалізовані магазини мисливської, травматичної та спортивної зброї; ймовірно чорний ринок озброєння; населення України; ЗС України, інші військові формування та правоохоронні органи, з якими відбувалася співпраця в районі проведення АТО.

Ключові слова: добровольчі батальйони, добровольчі формування, озброєння добровольчих батальйонів, джерела забезпечення озброєнням.

Окупація окремих районів Донецької та Луганської областей Російською Федерацією наприкінці березня 2014 року після анексії АР Крим відбувалася шляхом захоплення державних органів влади за безпосередньої участю громадян Росії, які не приховували своєї належності до різних парамілітарних формувань (Донського, Кубанського «казачества», батальйону «Восток», укомплектованого чеченцями – громадянами Російської Федерації тощо), представників російських спецслужб, які організували акції на підтримку «руського мира» та створювали з-поміж місцевих маргіналів, кримінальних елементів, учасників спортивних клубів «Оплот», «Русский сектор», місцеві «самооборони» [1, с. 32]. Водночас з цим відбулося самоусунення місцевих правоохоронних органів, які спостерігали за їх протиправною діяльністю, не перешкоджали їй, а часом і сприяли.

Так, 12 квітня 2014 року російська озброєна диверсійна група, прибувши з анексованого Криму, взяла під контроль місто Слов'янськ і майже відразу до неї приєдналися сили місцевих колаборантів. Ця подія стала новим сплеском захоплення місцевих адміністрацій, міських і районних відділів міліції по всьому Донбасу озброєними російськими спецпризначенцями та колаборантами, місцевими прихильниками «руського мира». Ускладнення ситуації в регіоні змусило виконувача обов'язків Президента України О. Турчинова визнати: «Центральна влада не контролює ситуацію. Сьогодні силові структури не здатні взяти під контроль ситуацію» [2, с. 75].

Майже одночасно з цим члени проукраїнських самоорганізованих груп та загонів, які самостійно боролися з самого початку з окупантами на Сході України, усвідомили, що голіруч перемогти озброєного ворога буде неможливо.

Усе це зрештою підштовхнуло проукраїнські громадські об'єднання, партії, рухи, органи місцевих самоврядувань і небайдужих громадян, а також державні органи влади до створення добровольчих збройних формувань, відомих у суспільстві як добровольчі батальйони, для боротьби з російською агресією.

Очевидно, що ці формації були збройними. Отже, необхідно визначити, яким було їх озброєння, зокрема у перший період збройного конфлікту на Сході України [3, с. 27–59]. Зазначимо, що до цього часу у відкритих джерелах не було комплексної спроби науково дослідити цю проблему, за винятком низки публіцистичних матеріалів у засобах масової інформації, де питання забезпечення озброєнням та його стан висвітлено побіжно та поверхово.

Метою статті є попереднє узагальнення й аналіз стану озброєння добровольчих батальйонів, джерел його надходження у перший період збройного конфлікту на Сході України.

У ході аналізу відкритих зарубіжних та вітчизняних матеріалів і видань про батальйони, укомплектованих переважно з добровольців, зазначимо, що формування для зручності огляду проблеми умовно можна поділити на дві групи:

1) сформовані у складі ЗС України, МВС, НГУ спільно з проукраїнськими партіями, громадськими об'єднаннями, місцевими державними органами та органами самоврядування;

2) самостійно створені проукраїнські налаштованими партіями, громадськими об'єднаннями та за кошти благодійників України (І. В. Коломойського – одного із засновників найбільшої в Україні промислово-фінансової групи «Приват», Г. О. Корбана – учасника Наглядової ради української нафтогазовидобувної компанії «Укрнафта» тощо) чи самоорганізовані з-поміж небайдужих громадян для безпосередньої участі в антитерористичній операції.

Для подальшого дослідження окреслимо понятійно-категоріальний апарат.

У Військово-політичному енциклопедичному словнику визначено, такі поняття:

зброя – частина озброєння, яка являє собою пристрій і засоби, які використовуються для знищення живої сили противника, його техніки й споруд [4, с. 336];

стрілецька зброя – ствольна зброя для стрільби кулями або іншими уражаючими елементами. Розрізняють стрілецьку зброю малого (до 6,5 мм), нормального (6,5–9 мм) та великого (від 9 до 14,5 мм) калібру [5, с. 325].

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення» від 20.11.2003 №1807 є посилання на міжнародний документ від 1 липня 1996 року «Вассенаарська домовленість щодо контролю за експортом звичайних озброєнь та товарів і технологій подвійного використання», ратифікований Верховною Радою України, де у п.8.2 зазначено, що *легкі озброєння* – це зброя, призначена для застосування одним або кількома військовослужбовцями збройних або беззбройних сил, які сформовані в екіпаж або військову обслугу та ведуть головним чином вогонь прямою наводкою. Ця зброя включає важкі кулемети, ручні підствольні та станкові гранатомети, переносні протитанкові рушниці, безвідкатні гвинтівки, переносні пускові установки протитанкових керованих та некерованих ракет, міномети калібру менше 75 мм [6].

Очевидно, що силові структури держави, при яких були створені добровольчі батальйони, опікувалися

забезпечення озброєнням. У МВС України було створено підрозділи патрульної служби міліції особливого призначення із залученням представників громадських організацій, як-то «Патріот», «Автомайдан», у ЗС України – батальйони територіальної оборони за сприянням «Національного руху опору», «Самооборона Майдану», друга рота добровольчого батальйону громадсько-територіальної оборони Дніпропетровської області «Донбас», у Національній гвардії України – резервні батальйони оперативного та спеціального призначення «Самооборона Майдану», перша рота добровольчого батальйону громадсько-територіальної оборони Дніпропетровської області «Донбас». В усіх відомствах передбачали, що у разі створення добровольчих батальйонів слід надати їм лише стрілецьке озброєння, що й було реалізовано у перший період збройного конфлікту. Надалі непоодинокими були випадки здобуття і застосування особовим складом в районі проведення АТО трофейної зброї та боеприпасів [7]. Однак для таких добровольчих батальйонів це було неосновним джерелом поповнення озброєння.

Так, резервні батальйони оперативного та спеціального призначення Нацгвардії, які склалися з добровольчих батальйонів, від початку були створені для підтримання громадського порядку в районі проведення АТО та оснащені виключно стрілецьким озброєнням. У них не було штатної бронетехніки й артилерії, хоча в результаті боїв, а також за допомогою МВС, ЗС України і волонтерів окремі зразки бронетехніки та мінометів на озброєння добровольців Нацгвардії надійшли. Вже під час АТО їх штат посилювали легким озброєнням, аж до зенітних установок ЗУ–23, внаслідок виконання несприятливих для них завдань, зокрема штурму опорних пунктів, блок постів тощо.

Сформований 2-й резервний батальйон Національної гвардії України мав переважно стрілецьку зброю та РПГ–7, а після першої ротації в районі АТО з'явилися РПГ–18, –22, –24, –26. Зброя, надана МВС, загалом була якісна, однак траплялися дефекти та поломки. Зі спогадів бійця 2-го резервного батальйону Національної гвардії України Михайла відомо: «Наприклад, гвинтівки СВД, що нам давали. Ми із запчастей трьох одну збирали – там те відламано, там того взагалі немає. Хлопці у нас, які получали, виходить як мозаїку збирали, конструктор. ... Калашникови, АКС, третина точно була, м'яко кажучи, в дуже зношеному стані» [8, с. 85–86].

Часом резервним батальйоном оперативного та спеціального призначення ставилися завдання, які можна було вирішити лише за допомогою озброєння, якого у штаті не було, тому командування батальйонів налагоджувало взаємодію з командирами військових частин, підрозділів ЗС України, розміщених по сусідству в районі АТО, або у ході спільного виконання бойових завдань для отримання необхідного озброєння. Як пригадував Михайло, «це все вибивалося у Збройних Силах на місці». Тобто командири майже щодня приїжджали на блокпости і випрошували необхідне. АГС (автоматичний гранатомет станковий), ті ж самі РПГ, протитанкові гранати, протипіхотні міни (міни, яких не мали на озброєнні колишні Внутрішні війська МВС – зараз НГУ) [8, с. 84–85]. Підрозділи НГУ, які одними з перших були направлені під Слов'янськ, зіштовхнулися з тим, що терористи досить вміло

використали місцевість і підготували оборонні інженерні споруди, тому бійцям–добровольцям НГУ, озброєним лише стрілецькою зброєю, знищити або зайняти ці об'єкти було вкрай важко. Тоді командування вирішило, зважаючи на обмеженість часу для визволення міста від озброєних терористів, звернутися безпосередньо до командирів військових частин та посадовців ЗС України з проханням надати їм необхідну важку зброю і техніку. Командувач Національної гвардії України генерал-полковник Юрій Володимирович Аллеров згадував: «Згодом армії почали просто віддавати нам свої БТри – ми саджали туди свої екіпажі. Сенс був у тому, щоб зайняти деякі опорні пункти і почати потихеньку блокувати Слов'янськ» [9, с. 288–295].

Під час боїв були непоодинокими випадки взаємодії представників силових структур на рівні міжособистісних відносин заради отримання необхідного озброєння. Зі слів Миколи Балана, який з квітня 2014 року був заступником командувача Національної гвардії України, «у 2014-му один з добробатів під Попасною позичав ЗСУ безпілотник та обмінював його на танк на один день бою» [9, с. 98].

Станом на червень 2014 року на озброєнні 2-го батальйону спеціального призначення НГУ «Донбас» були стрілецька зброя, РГД і снайперські гвинтівки [10]. Під час боїв або «зачисток» місцевості від терористів або їх прибічників бійці батальйону здобували окремі зразки трофейного стрілецького озброєння, яке в подальшому застосовували, зокрема великокаліберний кулемет НСВ–12,7 «Утьос» [9, с. 375]. Траплялося, що відразу після входження добровольчого формування до складу НГУ штатне стрілецьке озброєння видавали неоформленим на службу добровольцям, які певний час брали участь в боях в районі проведення АТО, а пізніше прибулим офіційно оформленим добровольцям, видавали захисне спорядження, але без зброї, і лише з часом – штатне озброєння. З цього приводу офіцер батальйону позивним «Фагот» згадував, що під час бою до нього звернувся солдат, який був офіційно оформленим і мав лише бронежилет та радянську каску, а зброї ніякої, з проханням «дайте хоч пістолет». Офіцер дав йому пістолет, тому що мав і ще автомат [11, с. 57].

Із початком антитерористичної операції 14 квітня 2014 року на підставі Закону України «Про міліцію» в Міністерстві внутрішніх справ України було розпочато формування підрозділів патрульної служби міліції особливого призначення для підтримання громадського порядку й патрульно-постової служби. За штатом такі підрозділи оснащують виключно стрілецькою зброєю, навіть без гранатометів.

У 2014 році їм передавали окремі зразки бойової техніки та легкого озброєння, але це відбувається не системно, а в ініціативному порядку. Так, одним із способів отримання озброєння для ведення бойових дій, зі слів посадовців МВС була тимчасова передача зброї у користування від одних представників державних силових структур іншим у критичні моменти без дотримання відомчих бюрократичних настанов. Віктор Чалаван радник голови Національної поліції України, з квітня 2014 року до червня 2015 року – начальник Департаменту організації діяльності підрозділів патрульної служби міліції особливого призначення МВС згадував, що були випадки коли зверталися з проханнями

до командирів військових частин і підрозділів ЗС України у районі проведення АТО щоб ті дали їм необхідну зброю. Командири «на свій страх і ризик» задовольняли прохання [9, с. 92].

Станом на червень 2014 року батальйон «Дніпро-1» був озброєний стрілецькою зброєю, у тому числі автоматами АКС-74У і АК-74, а також придбаними 50 гвинтівками М-16 [10].

Батальйон «Азов» перебуваючи до листопада 2014 року у складі МВС України, мав на озброєнні стрілецьку зброю, у тому числі автомати АКС-74, снайперські гвинтівки СВД та кулемети ПКМ. Коли 26 травня 2014 року бійці батальйону розбили базу терористів на території дачі сина В. Януковича в селищі Урзуф Донецької області, то виявили там склад зброї [10]. Радник голови МВС України Антон Геращенко 27 серпня 2014 року повідомив: «Тільки що говорив з командиром спецбатальйону міліції «Азов» Андрієм Білецьким. Згідно з прийнятою вчора постановою Кабінету міністрів про прискорену передачу зброї протягом 48 годин батальйон «Азов» за вчорашній вечір і за цю ніч отримав від Міністерства оборони артилерійські установки «ЗУ-23-2» та інше важке озброєння, необхідне для ефективного відбиття атак противника» [12]. У книзі «Широкинська операція. Спогади учасників наступу», яка підготовлена та видана представниками Цивільного корпусу «Азов» описано спогади добровольців та їх командирів про наявність і використання трофейного 120-мм міномета у боях [13].

Відповідно до законодавства України батальйони територіальної оборони на початку формування мали по дві роти охорони та по стрілецькій роті. Забезпечували батальйони територіальної оборони озброєнням обласні військові комісаріати, залучаючи кошт обласних бюджетів та благодійників. Передбачалося, що на озброєнні перебуватиме в основному лише стрілецька зброя та автомобільна техніка. Однак особливості проведення АТО протягом 2014 року вплинули на штати батальйонів, відповідно було внесено зміни та введено додаткові підрозділи і посади (зенітний взвод, мінометну батарею та ін.). Так, під час формування 43-го батальйону територіальної оборони Дніпропетровської області, заснованого 22 вересня 2014 року, вперше у штаті сплановано легке озброєння: наявність штатної бронетехніки, мінометів, зенітних установок, станкових кулеметів і гранатометів, снайперського взводу, протитанкових ракетних комплексів [14].

До створених самостійно добровольчих батальйонів належать сформовані ДУК-ПС та Українською добровольчою армією, а також низка формацій (озброєні групи, загони), які надалі увійшли до складу ЗС України та інших військових формувань, зокрема батальйон «ОУН». Крім того, були формації (озброєні групи, загони), які також брали участь у боях в АТО на Сході України, але не увійшли до складу державних структур сектору безпеки і оборони та надалі залишили район проведення АТО.

Так, у статті від 12 червня 2014 року «Народна армія. Все про добровольчі батальйони, що воюють на Донбасі» йдеться про найвідоміші добровольчі батальйони, зокрема їх озброєння. Перший командир батальйону «Донбас» С. І. Семенченко стверджує, що до того часу, поки батальйон ще не входив до складу

НГУ, першу бойову зброю йому з побратимами вдалося добути, напавши 1 травня 2014 року з «травматикою» на блокпост, який охороняли бойовики терористичної організації «ДНР» [12].

У багатьох інтерв'ю, взятих особисто автором, бійці добровольчих батальйонів та військовослужбовці ЗС України впевнено заявляли, що у 2014 році досить легко можна було знайти зброю в районі проведення АТО (у лісосмугах, чагарниках, на полях) там, де відбувалися бої, розміщувалися опорні пункти та блок пост. В опублікованих інтерв'ю та спогадах офіційні посадовці цю проблему оминають, намагаючись не висвітлювати і не обговорювати. Однак є письмові згадки бійців. Так, в інтерв'ю взятому 7 грудня 2014 року М. Волобуєвим у військовослужбовця на ім'я Едуард з 55-ї артилерійської бригади, яка дислокується в м. Запоріжжя та з 2014 року брала участь в АТО, наявне таке свідчення: «Бувало, що просто боеприпасів багато там (патрони, гранати), купа всього всюди валяється, і особливо його ніхто не рахував» (пер. з рос. – Ю. С.) [8, с. 70].

До цього часу СБУ, правоохоронні органи України виявляють схрони зі зброєю та боеприпасами, закладені в районі АТО, і це очевидно, російськими спецпризначенцями [15].

Отже, з певною ймовірністю можна стверджувати, що в районі проведення АТО дійсно можна було знайти зброю на місцях, де відбувалися бойові зіткнення або розміщувалися бойові підрозділи державних структур чи російсько-терористичні війська, які внаслідок динамічних змін бойової та оперативної обстановки у 2014 році змушені були негайно змінювати власні позиції і втрачали озброєння та боеприпаси до нього.

Колишній очільник політичної партії «Правий сектор» Д. Ярош пригадує про підготовку групи до першого бою та участі в ньому поблизу м. Словянськ у квітні 2014 року, розповів про наявне озброєння [9, с. 280–281]. За його словами «зброю ми збирали теж з допомогою ОДА, де тільки можливо.» У самого Д. Яроша був АКСУ. Автор спогадів відмітив, що у кожного «ствола», наявного у групі, своя історія потрапляння до них: більшість добровольців була озброєна мисливськими карабінами «Сайга», свого часу придбаними у спеціалізованих мисливських магазинах; небайдужий та патріотично налаштований громадянин, який через знайомих дізнався, що група має відбутися для виконання завдання і їй необхідна зброя, приніс з десяток гранат; група мала югославський кулемет М53 з невеликою кількістю патронів до нього, про який обережно зазначено: «Десять ми купили» [16].

У «Правого сектора» існує домовленість із керівництвом АТО участь їх батальйонів та загонів у районі проведення АТО. Керівник штабу Української Добровольчої Армії (УДА) Сергій Ільницький, колишній військовослужбовець ЗС України, полковник у відставці, у приватній розмові у жовтні 2017 році розповів, що зброю, яку використовують представники ДУК та УДА на Сході України, у переважній більшості є трофейною та за межі району АТО не вивозять та не використовують. У більшості бійці використовують стрілецьку зброю та легке озброєння.

Згідно з дослідженням, проведеним центром Small Arms Survey, значні запаси незареєстрованої стрілецької зброї є у цивільного населення України, за приблизними

оцінками її кількість може сягати 5 млн. одиниць. Деякі дослідники наводять цифри про втрати і викрадення із 2013 до 2015 року на території України щонайменше 300 тис. одиниць стрілецької зброї й легкого озброєння, із них 200 тис. одиниць переважно в районі проведення АТО [17, с. 3, 5].

На початку 2014 року непоодинокими були випадки захоплення відділків міліції, обласних управлінь СБУ як на заході, так і на сході країни. Серед цих інцидентів відбувалися викрадення зброї та боєприпасів [18]. Зафіксовано випадки, коли військовослужбовці ЗС України торгували зброєю зі складів військових частин. Так, на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень 2 липня 2015 року оприлюднено вирок за кримінальною справою №504/1829/15-к, де розкрито обставини, за яких начальник сховища роти матеріального забезпечення в/ч А 0666, 28 омбр (сmt. Чорноморське Комінтернівського району Одеської області) за три місяці продав очим 93 комплекти ручних гранат Ф-1 із запалами ЗТГМ-2 на суму 5665,78 грн. і понад 2,8 тис. патронів різного калібру. Під тиском зібраних беззаперечних доказів обвинувачений під час суду повністю визнав свою провину [19].

Джерелом отримання зброї стало перероблення умільцями легально доступної деактивованої, макетної або охолощеної вогнепальної зброї для використання з бойовими набоями [20]. Крім того зброю, знайдену «чорними археологами» в місцях битв Другої світової війни, в подальшому реставрують і нелегально продають [21].

Необхідно врахувати, що літом 2014 року лінія зіткнення на Сході України змінювалася досить швидко і як наслідок відбувалися бойові втрати зброї в місцях боїв як зі сторони російсько-терористичних військ, так і військ (сил) сектору оборони і безпеки України. Так, особовим складом 42-го окремого батальйону територіальної оборони в районі проведення АТО у серпні місяці 2014 року під час виконання бойових завдань поблизу населених пунктів Іловайськ, Дебальцево та кургану Савур-Могила було втрачено різноманітну стрілецьку зброю і навіть артилерійську (ЗУ-23-2 в кількості 1 шт.) [22-24].

Після розпаду країн соцтабору в Європі та Радянському Союзі виникли «горячі точки» (Югославія, Придністров'я, Нагірний Карабах, Чечня, Південна Осетія тощо), де відбувалися збройні зіткнення. З цих регіонів з часом почали постачати на світові чорні ринки нелегальну зброю. УНА-УНСО свого часу надсилали своїх представників у деякі «горячі точки» [25].

Одним із авторів спогадів книги «Савур-Могила. Військові щоденники» є Максим Музика – волонтер і доброволець, який брав участь в АТО у складі розвідгрупи «Харків» при полку у складі Головного управління розвідки ЗС України, що не був офіційно оформлений у 2014 році, хоча йому та товаришам по групі було запропоновано офіційно підписати контракт із ЗС України чи призватися за мобілізацією. Дехто із них відразу погодився, пройшов медичне обстеження та оформив документи, інші, як і Максим, на той момент не погодилися. Із його спогадів з цього приводу відомо, що офіцер підрозділу, який відповідав за комплектування та належне оформлення особових справ бійців, дізнавшись про прийняте рішення, сказав: «Записуємо

партизаном» [26, с. 79]. Це не завадило групі «Харків» пройти підготовку в районі проведення АТО, після чого бійцям було видано стрілецьку зброю. Вони брали участь у визволенні кургану Савур-Могила спільно з військовослужбовцями 25, 51 та 72-ї бригад на початку літа 2014 року.

Таким чином, під час першого періоду збройного конфлікту переважна більшість добровольчих батальйонів мали стрілецьке озброєння. Воно не завжди було якісним та потребувало відновлення. По підсумках першого періоду збройного конфлікту в деяких добровольчих батальйонах першої групи стали з'являтися зразки важкого озброєння. Загалом озброєння для батальйонів, сформованих при силових структурах було передбачене штатним розписом. Основним його джерелом були склади та арсенали відомства.

У формуваннях, створених за власною ініціативою, бійці або здобували озброєння самостійно або отримували від небайдужих громадян чи представників силових структур тимчасове користування. Джерелами поповнення зброї та боєприпасів були: місця боїв (трофейна зброя та боєприпаси) і розмежувальні лінії зіткнень; спеціалізовані магазини мисливської, травматичної та спортивної зброї; ймовірно чорний ринок, де можна придбати зброю; населення України; ЗС України, інші військові формування та правоохоронні органи, з якими відбувалася співпраця в районі проведення АТО.

Список використаних джерел

1. Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки / Володимир Василенко // Український тиждень. – 2014. – №42. – С.28-42.
2. Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніки АТО: популярне видання / [О. Каліновська, О. Криштопа, Є. Назаренко та ін.]. – Харків: КСД, 2015. – 512 с.
3. Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016) – К.: НУОУ, 2017. – 250 с.
4. Гришук А. В. Військово-політичний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1 / А. В. Гришук – К.: ВД «Румб», 2008. – 432 с.
5. Гришук А. В. Військово-політичний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2 / А. В. Гришук – К.: ВД «Румб», 2008. – 464 с.
6. Вассенаарська домовленість щодо контролю за експортом звичайних озброєнь та товарів і технологій подвійного використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_177 (дата звернення: 01.10.2017).
7. До ГПУ будуть надані документи про підстави зберігання зброї у полку поліції «Дніпро-1» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/1840_Do_GPU_budut_nadani_dokumenty_pro_pidstavi_zberigannya_zbroi_u_polku_policii_Dnipro_1.htm (дата звернення: 28.10.2017).
8. Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки). Вип.1 / за ред. В. Мороко; Укр. ін-т нац. пам'яті, Запоріж. нац. ун-т, Іст. ф-т. – К.: К.І.С., 2015. – 176 с.
9. Добробати / К. Гладка, Д. Громаков, В. Миронова та ін.; худ.-оформл. О. А. Гугалова. – Харків: Фоліо, 2016. – 570 с.
10. Народна армія. Все про добровольчі батальйони, що воюють на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espreso.tv/article/2014/06/12/narodna_armiya (дата звернення: 01.10.2017).
11. Каліновська О. Про мертвих, живих і ненароджених. Герої (не)війни / О. Каліновська, О. Криштопа. – Харків: КСД, 2016. – 303 с.
12. За словами Герашенка, «Азов» отримав підкріплення у вигляді артилерійських установок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/batalyon-azov-otrimav-vid-minoboron-i-obicyane-vazhke-ozbroyennya-365114.html>.
13. Широкинська операція. Спогади учасників наступу / [упоряд. М. Хомеріккі]. – Київ – Маріуполь – Мена: Домінант, 2016. – 72 с. – (Серія «Азовські спогади»).
14. До вересня планується створення 43-го батальйону територіальної оборони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://viysko.com.ua/news/do-veresnya-planuyetsya-stvorennnya-43-go-bataljonu-teritorialnoji-oboroni/> (дата звернення: 20.10.2015).

15. У зоні АТО військові та СБУ натрапили на цілий арсенал зброї з Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.5.ua/suspilstvo/u-zoni-ato-viiskovi-ta-sbu-natraply-na-tsilyi-arsenal-zbroi-z-rosii-148989.html> (дата звернення: 27.07.2017).

16. Бутусов Ю. Дмитро Ярош: «Перший наступальний бій війни відбувся 20 квітня 2014-го – добровольці атакували блокпост під Слов'янськом» / Ю. Бутусов // Цензор.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/resonance/385673/dmytro_yarosh_pershyyi_nastupalnyyi_biyi_viyiny_vidbuvsya_20_kvitnya_2014go_dobrovoltsi_atakuvaly_blokpост (дата звернення: 22.05.2016).

17. Мартинюк А. Дослідження незаконних потоків зброї / Антон Мартинюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf> (дата звернення: 01.10.2017).

18. З вкраденої у органів МВС зброї на Майдані не стріляли – ГПУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ua/news/politics/14820994-z-vkradeno_u_organ_v_mvs_zbroi_na_maydan_ne_str_lyali_gpu.htm (дата звернення: 01.10.2017).

19. Вирок іменем України від 17.06.2015 по справі №504/1829/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45638542> (дата звернення: 01.10.2017).

20. Націполіція перекрыла канал реалізації зброї, боєприпасів та вибухонебезпечних предметів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/3688_Nacpoliciya_perekryla_kanal_realizacii_zbroi_bopripasiv_ta_vibuhonebezpechnih_predmetiv_FOTO_VIDEO.htm

21. На Київщині у «чорних археологів» вилучили арсенал зброї часів Другої світової [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2017/10/06/na_kyivshchyni_u_chornyh_arheologiv_vyluchyly_arsenal_zbroi_chasiv_drugoi_1181685 (дата звернення: 10.10.2017).

22. ГДА МО України. – Ф.516. – Оп.А1. – Спр.185. – Арк. 141–146.

23. Там само. – Арк. 235–238.

24. Там само. – Арк. 291–293.

25. УНА – УНСО: тепер без назви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/politics/una-unso-teper-bez-nazvi.htm> (дата звернення: 01.10.2017).

26. Музика М. І. Савур–Могила. Військові щоденники / М. І. Музика, А. М. Палваль, П. Г. Потехін; пер. з рос. С. А. Заяць; худ.–оформл. Н. В. Величко. – Харків: Фоліо, 2017. – 316 с.

References

1. Vasylenko V. Rosijs'ko-ukrai'ns'ka vijna 2014 roku: prychny, perebig ta polityko-pravovi ocinky / Volodymyr Vasylenko // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №42. – S.28–42.

2. Neogoloshena vijna. Nevidomi fakty i hroniky ATO: populjarne vydannja / [O. Kalinovs'ka, O. Kryshptopa, Je. Nazarenko ta in.]. – Harkiv: KSD, 2015. – 512 s.

3. Bila knyga antyterrorystychnoi' operacii' na Shodi Ukrai'ny (2014–2016) – K.: NUOU, 2017. – 250 s.

4. Gryshhuk A. V. Vijs'kovo-politychnyj encyklopedychnyj slovnyk: U 2 t. T.1 / A. V. Gryshhuk – K.: VD «Rumb», 2008. – 432 s.

5. Gryshhuk A. V. Vijs'kovo-politychnyj encyklopedychnyj slovnyk: U 2 t. T.2 / A. V. Gryshhuk – K.: VD «Rumb», 2008. – 464 s.

6. Vassenaars'ka domovenist' shhodo kontrolju za eksportom zvyčajnyh ozbrojen' ta tovariv i tehnologij podvijnogo vykorystannja [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_177 (дата звернення: 01.10.2017).

7. Do GPU budut' nadani dokumenty pro pidstavy zberigannja zbroi' u polku policii' «Dnipro-1» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://mvs.gov.ua/ua/news/1840_Do_GPU_budut_nadani_dokumenty_pro_pidstavy_zberigannja_zbroi_u_polku_policii_Dnipro_1.htm (дата звернення: 28.10.2017).

8. Usna istorija rosijs'ko-ukrai'ns'koi' vijny (2014–2015 roky). Vyp.1 / za red. V. Moroko; Ukr. in-t nac. pam'jati, Zaporiz. nac. un-t, Ist. f-t. – K.: K.I.S., 2015. – 176 s.

9. Dobrobaty / K. Gladka, D. Gromakov, V. Myronova ta in.; hud.–оформл. O. A. Gugalova. – Harkiv: Folio, 2016. – 570 s.

10. Narodna armija. Vse pro dobrovol'chi batal'jony, shho vojujut' na Donbasi [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://espresso.tv/article/2014/06/12/narodna_armija (дата звернення: 01.10.2017).

11. Kalinovs'ka O. Pro mertvyh, zhyvyh i nenarodzhenyh. Geroy' (ne)vijny / O. Kalinovs'ka, O. Kryshptopa. – Harkiv: KSD, 2016. – 303 s.

12. Za slovamy Gerashhenka, «Azov» otrymav pidkriplennja u vygljadi artylerijs'kyh ustanovok [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://tsn.ua/ukrayina/batalyon-azov-otrimav-vid-minoboroni-obicyane-vazhke-ozbroyennya-365114.html>.

13. Shyrokyns'ka operacija. Spogady uchasykiv nastupu / [uporjad. M. Homerikki]. – Kyi'v – Mariupol' – Mena: Dominant, 2016. – 72 s. – (Serija «Azovs'ki spogady»).

14. Do veresnja planujet'sja stvorennja 43-go batal'jonu terytorial'noi' oborony [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://viysko.com.ua/news/do-veresnja-planuyetsya-stvorennya-43-go-bataljonu-teritorialnoji-oboroni/> (дата звернення: 20.10.2015).

15. U zoni ATO vijs'kovi ta SBU natraply na cilyj arсенал zbroi' z Rosii' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.5.ua/suspilstvo/u-zoni-ato-viiskovi-ta-sbu-natraply-na-tsilyi-arsenal-zbroi-z-rosii-148989.html> (дата звернення: 27.07.2017).

16. Butusov Ju. Dmytro Jarosh: «Pershij nastupal'nyj bij vijny vidbuvsja 20 kvitnja 2014-go – dobrovol'ci atakuvaly blokpost pid Slov'jans'kom» / Ju. Butusov // Censor.net [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://ua.censor.net.ua/resonance/385673/dmytro_yarosh_pershyyi_nastupalnyyi_biyi_viyiny_vidbuvsya_20_kvitnya_2014go_dobrovoltsi_atakuvaly_blokpост (дата звернення: 22.05.2016).

17. Martynjuk A. Doslidzhennja nezakonnih potokiv zbroi' / Anton Martynjuk [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf> (дата звернення: 01.10.2017).

18. Z vkradenoi' u organiv MVS zbroi' na Majdani ne striljali – GPU [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://news.liga.net/ua/news/politics/14820994-z-vkradeno_u_organ_v_mvs_zbroi_na_maydan_ne_str_lyali_gpu.htm (дата звернення: 01.10.2017).

19. Vyroky imenem Ukrai'ny vid 17.06.2015 po spravi №504/1829/15-k [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45638542> (дата звернення: 01.10.2017).

20. Nacpolicija perekryla kanal realizacii' zbroi', bojeprypasiv ta vibuhonebezpechnih predmetiv [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://mvs.gov.ua/ua/news/3688_Nacpoliciya_perekryla_kanal_realizacii_zbroi_bopripasiv_ta_vibuhonebezpechnih_predmetiv_FOTO_VIDEO.htm

21. Na Kyi'vshchyni u «chornyh arheologiv» vyluchyly arсенал zbroi' chasiv Drugoi' svitovoi' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zik.ua/news/2017/10/06/na_kyivshchyni_u_chornyh_arheologiv_vyluchyly_arsenal_zbroi_chasiv_drugoi_1181685 (дата звернення: 10.10.2017).

22. GDA MO Ukrai'ny. – F.516. – Op.A1. – Spr.185. – Ark. 141–146.

23. Там само. – Арк. 235–238.

24. Там само. – Арк. 291–293.

25. UNA – UNSO: тепер без назви [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.obozrevatel.com/politics/una-unso-teper-bez-nazvi.htm> (дата звернення: 01.10.2017).

26. Muzyka M. I. Savur–Mogyla. Vijs'kovi shhodennyky / M. I. Muzyka, A. M. Palval', P. G. Potjehin; per. z ros. S. A. Zajac'; hud.–оформл. N. V. Velychko. – Harkiv: Folio, 2017. – 316 s.

Stasyuk Y. M., Military graduate student, Scientist and Methodological Center of Military History, National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovsky (Ukraine, Kyiv), yura.stasyuk.1975@i.ua

The Armament of Ukrainian Volunteer Battalions in the East of Ukraine in 2014

The article reflects the author's analysis and systematization of the state of armaments of volunteer battalions. Based on the author's interpretation for the convenience of reviewing the problem, the volunteer battalions are conventionally divided into two groups. The sources that contributed to the weapons and ammunition replenishing of volunteer battalions for each group were reviewed.

It was established that during the first period of the armed conflict, the vast majority of volunteer battalions had small arms and light weapons, and only in some of them samples of heavy weapons began to appear. The main sources of it were the warehouses and arsenals of the department. Other sources of replenishment of the weapons and ammunition were as follows: the places of fighting; specialized shops of hunting, traumatic and sports weapons; probably a black market of weapons; population of Ukraine; The Armed Forces of Ukraine, other military formations and law enforcement bodies, with whom there was cooperation in the ATO area.

Keywords: *volunteer battalions, volunteer formations, armament of volunteer battalions, sources of armament supply.*
